

Csigó László felvételei

GÁTI ISTVÁN

ÍGY KEZDTEM

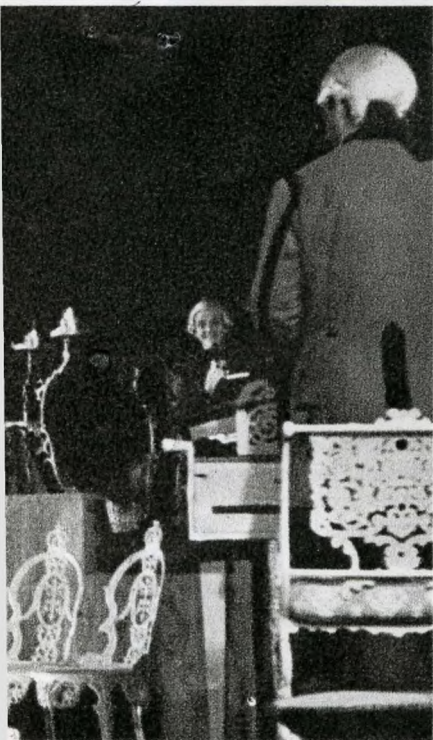

„A magyar zenét nem mi találtuk ki. Megvan az már ezer éve. Mi csak ópolni, őrizni akarjuk a régi kincset, és ha olykor megadatik nekünk, gyarapítani.” (Kodály Zoltán)

A gyarapításhoz azonban elhivatottság, tehetség kell és szorgalom, sok-sok tanulás, különösen, ha valaki a legszebb hangszerrel, az emberi hanggal teszi közkinccsé a dal szépségét, örömét, hozzá közel hozzánk a művészetet.

Mondhatnám még tovább is, mi kell ahhoz, hogy valaki jó énekes legyen. És belőlem annyi minden hiányzott az említett vagy nem említett tulajdonságok közül, hogy inkább a negatívumaimat sorolhatnám. Nem éreztem én még gyerekfejjel semmiféle elhivatottságot, nem volt elképzelésem majdani pályámról, nem tudtam, mi leszek. Nem volt bennem szorgalom, a tanulást más számára szükséges rossznak tekintettem, ha nagyon szorult a kapca, csak akkor vettem elő könyveimet. Hogy finoman, mégis érthetően fejezem ki magam: nem voltam az iskola dísze sem az általánosban, sem a gimnáziumban. Az élet azonban gyakran szolgál megilletéssel. A negatívum segítheti elő a pozitívumot. Némi túlzással azt mondhatnám, tanulási undoromnak köszönhetem, hogy énekes lettem. Ez azonban némi magyarázatra szorul.

Otthon és az iskolában természetesen szert tettem némi zenei műveltségre, ez azonban kevés volt az üdvösséghez, ráadásul, mint említettem, sem-

miféle ambícióm nem volt. Aztán tizennégy-tizenöt éves koromban elkapta a mi korosztályunkat, az egész világot, a Beatles-imádat. Ennek megvolt a társadalmi oka, háttere, ahogy én látom, többek között az, hogy a fiatalság, amely létszámában ugrásszerűen megnőtt, dokumentálni akarta jelenlétét, összetartozását, ugyanakkor különállását. Gitárral és irtózatos hangerővel történt ez a bemutatkozás. Elcsépeelt szavakat mondok most, de azt hiszem, így igaz: kerestük saját tevékenységi területünket, az „önmegvalósítás” formáit.

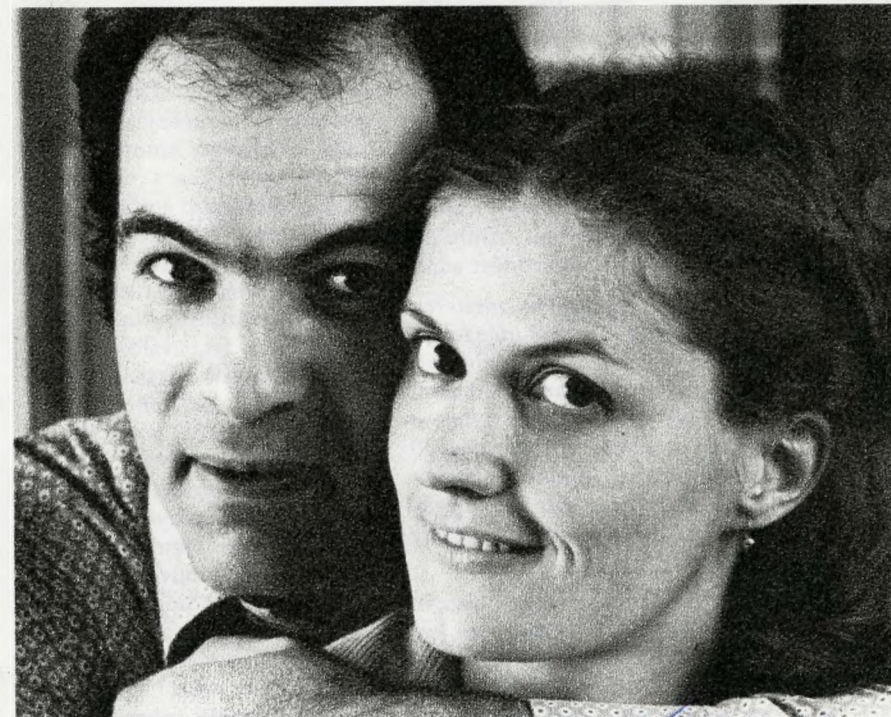
Bátyámmal tánczenekart alakítottunk, így vettük ki magunk is részünket az általános felbuzdulásból. Igen ám, de milyen zenekar az, ahol a tagok nem tudnak muzsikálni, nem értenek a hangszerhez. Ez annyira logikusnak tűnt, hogy magam is beláttam, el kell sajátítanom valamilyen hangszer kezelését. De ehhez tanulni kellett volna. A gitárt választottam, de tanulni, azt már nem! Sok hercehurca után tanárom, akitől gitározni tanultam, elvesztette türelmét, csúnyán lehordott. Én vérig sértve rohantam le az utcára — az igazságot vágták a fejemhez, az bántott, hogy nincs ellenérvem —, be az első telefonfülkébe, felhívtam lakásunkat, közben lázasan gondolkodtam, melyik a muzsikának az a területe, ahol nem kell húrokkal bíbelődni, ahol — akkori eszem szerint — különösebb tanulás nélkül elboldogulhat az ember. Megvan! Leakasztottam a kagylót és belekiabáltam: énekelni akarok!

A nagy zenei hagyományokkal rendelkező népek, elsősorban az angolok meg a németek, évszázadok óta közös énekléssel ébresztenek az egyénben kedvet a muzsika iránt, így formálnak hanganyagot, rakják le a zenei alapokat. Kodály Zoltán és követői nyomán valami hasonló történik nálunk is az utóbbi évtizedekben.

Nálam is a közös énekléssel kezdődött. Szüleim, két testvérem szerették, szeretik a dalt, a zenét. A családi élethez, a család légköréhez hozzátartozott az ének. Az iskolában pedig az énekóra volt az, ahol kitűntem, ahol megdicsértek. Ez igen sokat számított. Társaim közül kivált az én hangom, képes voltam felnőttesen, „öblösen” énekelni. Tanárom bevitt a Pedagógus Körújságra. Ez már rendszeres munkát, tanulást kívánt, hetenként kétszeri próbával. Most már szívesen csináltam. Az iskolai ünnepélyeken szólót is énekeltem. Kitűnő előgyakorlat volt ez választott pályámhoz. Mert ekkor már választottam, döntöttem: énekes leszek.

Előgyakorlaton nemcsak azt értem, hogy kezdtem elsajátítani az énekhez, előadáshoz szükséges tartalmi és technikai ismereteket, hanem például már meg tudtam ítélni, milyen a terem akusztikája, milyen hangerő szükséges, és — ha sután is — képes voltam meghajolni. Egyet azonban nem lehet semmilyen tanulóval, gyakorlóval leküzdeni: a lámpalázat. Borzasztó. Tudok kiváló hanggal rendelkező énekest, akiből sosem lett előadóművész, mert a pódiumon, színpadon képtelen volt a száját kinyitani, nemhogy énekelni. Szerencsére velem ilyesmi nem történt, de sokszor elfog a szorongás, a remegés fellépés előtt. És teljesen kiszámíthatatlan, hogy mikor. Van úgy, hogy a legnehezebb darab bemutatása előtt kitűnő a közérzetem, máskor egy sokkal kevésbé jelentős fellépéskor citerázom. Talán alkat kérdése ez. Szerencsére mindig a fellépés előtt fog el a lámpaláz, ha elfog, de csak addig tart, amíg énekelni, játszani nem kezdek.

Nagyon izgultam 1966 őszén, amikor a Budai Diáknapokon szerepeltem, Rimszkij-Korszakov Szadko című operájából a varég vendég dalát énekeltem, és elnyertem a szólóénekesek díját. Ez már presztízskérdés volt, és megerősített pályaválasztásom helyességében. 1967-ben érettségiztem, és már hosszabb ideje tanultam (bizony!), szorgalmasan folytattam a zenei stúdiumokat, természetesen a

hangszeres zenével is megismerkedtem. Vagyis: készültem a felvételre. A bizottság előtt Sarastro áriáját énekeltém. Ahogy mondani szoktam: már akkor sem tudtam elénekelni. Túl mély az én hangomhoz. De felvettek. 1967-ben kerültem a Liszt Zeneművészeti Főiskola ének tanszakára. És ez még mindig csak a kezdet kezdete.

1972 május vége, a gyorsvonat már elhagyta Bécs városát, a délutáni napfényben akácfák: közeledik Hegyeshalom. A vonat egyik fülkéjében három boldog ember: egy ifjú hölgy, akinek beszéd közben is csilingel a hangja, egy magas, fekete fiatalember és egy kedves, idősebb nő. A bécsi nemzetközi énekversenyről jöttek.

Kezdjük talán Olga névvel, Révhegyi Ferencnével, aki énektanárom volt a főiskolán. De nemcsak az enyém. Az énekesek tucatjait nevelte, köztük Delly Rózsit, Ágay Karolát, Bende Zsoltot, Melis Györgyöt, Kovács Kolost. Mindannyian igen sokat köszönhetünk szaktudásának, odaadó pedagógiai munkájának, támogató, emberi gesztusainak.

Az énekversenyeken főiskolás koromban, 1971-től vettem részt. Sok élményt, tapasztalatot adtak, az embernek alkalma volt felmérni a „mezőnyt”, átélte a fesztiválok légkörét, jelentős művészekkel ismerkedhetett meg, és kitűnő produkciókat látott. 1971-ben vettem részt az első versenyen Münchenben. Igen sokan, vagy hetvenen indultunk. A zsűri különdíját kaptam. Ezt követte a bécsi második helyezést 1972-ben. Ugyanabban az évben végeztem el a főiskolát, és ösztöndíjasként a budapesti Operaház szerződöttem. Azóta is itt énekelek. Nagy szó volt ez a szerződés, hiszen, sajnos, minden évben kiválóan képzett végzős énekesek kénytelenek elhelyezkedni jobbik esetben énektanárnak, esetleg kórusban, mert nincs hely számukra, zenés színházaink nem tudnak szerződést adni.

„Még a legnagyobb mesterek kezdő alkotásai is csak utánzatok, elődeik műveitől sokszor alig különböznek... Wagner első operái után senki sem sejtette benne a Tristan szerzőjét. Ő maga még 30 éves korában is kételkedett magában, annyi utánzást és idegen hatást látott műveiben.” (Kodály Zoltán)

A müncheni siker alapján meghívtak Bayreuthba, ahol különböző nemzetiségű, fiatal énekesekkel — Doris Soffel szopránénekes neve vált azóta híres-

sé — az ifjúsági ünnepi játékok során többször előadtuk Richard Wagner egyik első, nagyobb szabású művét, pontosabban a második operáját, a Das Liebesverbot (A szerelmi tilalom) címűt. Olyan ez a mű a lendületével, dallamvezetésével, kórusaival, mint egy olasz, mint egy Verdi-opera. Senki se hinné, hogy Wagner alkotása. Legfeljebb itt-ott hallja ki a nagyon értő és nagyon gyanakvó fül azokat az eldugott motívumokat, melyekben a Tristan szerzőjének az egyénisége sejlik föl.

1973-ban Olaszországban, Trevisóban, ugyancsak nemzetközi énekversenyen, az első díjat nyertem. Jutalmul olasz közönségnek, olasz társulatban négy-szer énekelhettem végig a teljes Lammermoori Lucia bariton szerepét. 1974-ben a moszkvai Csajkovszkij-verseny különdíját kaptam.

1975-ben rendeztek először Salzburgban énekversenyt. Megnyertem. Irigylésre méltó volt a jutalom: 1975 és 1978 között minden évben énekelhettem a salzburgi ünnepi játékokon a Don Carlosban, Herbert von Karajan vezényletével. Karajarról sok anekdota kering, furcsaságai, indulatos kitörései mindig csemegék a sajtó számára is. A magam tapasztalata a legjobb erről a nagy dirigensről. Türelmes, megértő volt a próbákon, elképzeléseit nem a mű vagy az énekesek hátrányára, kárára valószínűsítette meg. Nem igaz, hogy „hanggyilkos”, hogy túlterhelt volna bennünket. A próbák például hangfelvételek segítségével folytak. Egy szó, mint száz: nagy egyéniség.

„Istvan Gati, o mais completo finalista.”

1975-ben volt Brazíliában, Rio de Janeiróban a „Díjnyertesek versenye”. Szereplésem után ezzel a hízelgő címmel jelent meg rólam kritika. („Gati István a legtökéletesebb a döntő résztvevői között.”) Egyébként a második díjat kaptam. Rendkívül mély benyomást tett rám a dél-amerikai közönség. Imádják az ünneplést, a fesztiválokat, csöppet sem fogják vissza érzelmeiket. Úristen, mi lehet itt farsangkor — erre gondoltam a tombolás láttán. Persze, van ennek a szó szerint értendő operai hangulatnak pozitívuma is. Például megkapó, mennyire együtt él a közönség a művel, a zenével, a művésszel. A díjkiosztó ünnepélyen csak egy számot akartam énekelni, Leporello áriáját. Szó sem lehetett róla. Majdnem feljöttek — jöttek? rohantak! — a

színpadra, követelték a Figarót is. Mondanom sem kell, ilyen fenyegetően kedves erőszakoságnak nem lehetett ellenállni.

A dal a legőszintébb, legközvetlenebb, tehát a legnehezebb műfaj. Egyetlen apró hiba, rossz intonálás, hamis pátosz felsérti a mű egészét, lerontja az előadás hitelét. Nem is vállalják sokan, hogy egyedül, legfeljebb egy zongorával a hátuk mögött, nézzenek szembe a közönséggel, a művel. Van mibe kapaszkodni?

Van. A dallamba, a szövegbe, a dal sugallta szituációba, önmagamba. Vállalom a daléneklést, bár kétségtelenül egy önálló koncert megerőltető, a dalt különlegesen nehéz feladat elé állítja az énekest. Viszont az is igaz, itt tudja legjobban megmutatni, milyen fokra ért művészetében. Rio de Janeiróban önálló koncertet is adtam, Händel-, Mozart-, Schubert-, Schumann-, Kodály-, illetve Verdi- és Gounod-műveket énekeltém. Talán Mozart áll hozzám legközelebb, de a többiek is, különösen Schubertet nagyon szeretem. Mindez nem jelenti, hogy nem látok tovább a bécsi klasszikusoknál. Kurtág György kompozícióját, a megzenésített négy Pilinszky-dalt énekeltem lemezre, ami azután Párizsban akadémiai nagydíjat nyert. Hidas Frigyes Bösendorfer című művét énekeltem, nívódíjjal jutalmazták a művet is, a teljesítményt is.

Szerep és közérzet.

A kettő persze összefügg. Mindegyikkel meg vagyok elégedve, tehát a szintézis is jó. Említettem, szívesen lépek fel koncerteken, énekelek dalokat, oratóriumot. Ám szeretem a színpadot. Talán nem tűnik hivalkodásnak, ha megemlítem, többen mondták: nemcsak énekesként, színészként is megállok a helyem. Valóban, örömet lelek a játékban, vidám vagyok, értem a tréfát. Ezért is érzem magam otthonosan Mozart világában, élvezem derűjét, mely sohasem egysíkú, hiszen a dallam, a játék könnyedségét mindig ellenpontozza a mélyben húzó szomorúság, olykor tragédia, így válik nagyon emberivé ez a művészet. Nem akarok én itt fejtegetésekbe bocsátkozni, de az a véleményem, vissza kell térnünk a jó értelemben vett komédiázáshoz, a darabok eredeti koncepcióját kell megvalósítani, így lesz a színjátszás modern értelemben, modern közönség előtt is sikeres. Nem egyedül hirdetem: az operában a dallam az úr, vele szemben sem ren-

dező, sem karmester, sem énekes nem önkényeskedhet.

Szeretek játszani, énekelni, jó a közérzetem. Szerepálmaim nincsenek. Amit kapok, igyekszem képességeim szerint a legjobban megvalósítani. S ha mégis van szerep, amelyet lelkem mélyén dédelgetek, a Don Giovanni az. Énekes ideálom a telt, bársonyos hangú Cesare Siepi. Ha őt hallja az ember, az az érzése, hogy puha gömböt forogat a kezében.

Természetesen jó kollégákra, barátokra is leltem az Operaházban. Szeretem és becsülöm a fiatal, tehetséges karmestert, Kovács Jánost, barátomnak mondhatom Bende Zsoltot, és még sorolhatnám hosszan a neveket. Jólesik, hogy a tapasztaltabbak, Melis Györgyre gondolok elsősorban, mindig segítenek egy-egy jó tanáccsal.

Mindannyiunkban él a teljes élet vágya. Különösen erős ez azokban, akik a művészet valamelyik ágával jegyezték el magukat. Ám, jól tudjuk, a művészet nem pótszer, hanem hivatás, az élet tartozéka.

Az életet nem tudom elképzelni művészet nélkül, de nem fordítom el a fejem az élet egyéb összetevőiről sem. Kinőttem az énekversenyekből, ha úgy tesszük: felnőttem. 1975 óta szigorúan a hivatásomnak élek. 1974-ben megnősültem. Feleségem, Takács Mária, ugyancsak az Operaház tagja, énekesnő. Eddig elsősorban Wagner zenedrámáiban lépett fel, de énekelte Mozart-operában is és a Borisz Godunovban. Ismeretségünk pályánk, választott hivatásunk következménye: együtt tettünk felvételi vizsgát a főiskolán. A muzsika, a dal mellett mind a ketten szeretjük a kertet, a virágokat, a gyümölcsfákat, szörpöket készítünk és birsalmasajtot, mert az élet teljességébe ez is beletartozik, főzni is szeretünk. Kell is ez az együttes kikapcsolódás, mert a színházban alig találkozunk. Öt éve vagyunk házastársak, öt év alatt három operában léptünk fel együtt, de a színpadon egyszerre még soha nem voltunk.

Szobánkban sok a könyv. Az olvasás, szenvedélyem lett. Az élet teljességéhez tartozik a továbbadás. Ehhez viszont tanulásra, ismeretekre van szükség. Csak így tudjuk továbbadni a nagyon zárt, ugyanakkor határtalanul nyitott művészi formába zárt gondolatot, érzelmet, a hagyományt megőrző és hagyományt gyarapító régi kincset: a dalt.

J. O.